

Vključevanje priseljencev v sistem socialne varnosti v Sloveniji: analiza statističnih kazalnikov, politik, javnega mnenja in medijskega poročanja

Razširjen povzetek vsebine projekta

V zadnjih desetletjih se v nekaterih evropskih imigracijskih državah pojavljajo razprave in domneve o ogroženosti socialne države zaradi naraščajočega števila priseljencev. Čeprav raziskave kažejo, da število priseljencev na splošno in dolgoročno ne vpliva na zmožnost države, da ohranja socialno državo, v določenem delu javnosti prihaja do teženj po omejevanju pravic priseljencev na področju socialne varnosti. Nekateri avtorji pišejo o rasizmu/šovinizmu/nacionalizmu v socialnih politikah, ki ustvarja neenakost med priseljenci in nepriseljenim prebivalstvom ter posledično (so)ustvarja okoliščine, ki onemogočajo uspešno integracijo in prispevajo k marginalizaciji priseljencev. Rasizem/šovinizem/nacionalizem na področju socialne države se je v Evropi okrepil v zadnjih dveh desetletjih skupaj s splošnim zaostrovanjem migracijskih politik in z naraščanjem negativnega odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev.

Glede na to, da so migracije družbena realnost in da se bodo glede na trenutne okoliščine ter projekcije za prihodnost ekonomsko razvite(jše) zahodne države še naprej soočale z naraščanjem priseljevanja in posledično tudi kulturne raznolikosti, se zastavlja vprašanje, kako zagotoviti solidarnost in kohezivnost kulturno raznolikih družb. Kot potencialno orodje za izgradnjo oziroma utrjevanje nacionalne solidarnosti v etnično raznolikih družbah se pojavljajo politike multikulturalizma. Te naj bi s priznavanjem kulturne različnosti v družbi in z destigmatizacijo manjšinskih skupin prispevale k zmanjševanju antipatij, ki preprečujejo solidarnost med različnimi etničnimi skupinami. Pri tem naj bi bilo pomembno, da se destigmatizirajoče komponente politik multikulturalizma dopolnjujejo z integracijskimi politikami, ki utrjujejo nacionalno skupnost in gradijo nacionalno identiteto na način, ki presega etnične delitve in poudarja skupne elemente ter interese članov nacionalne skupnosti. V javnosti se pojavlja bojazen, da politike multikulturalizma predstavljajo preveliko breme za socialno državo, vendar raziskave ne potrjujejo negativne korelacije med zavezanostjo države politikam multikulturalizma in njeno sposobnostjo vzdrževanja izdatkov socialne države.

Pri opredelitvi problema raziskave se osredotočamo na situacijo v Sloveniji na presečišču štirih področij: priseljevanja, socialne države ter politik multikulturalizma in integracije. Izhajamo iz dveh dejstev. Prvo je, da v Sloveniji zaradi različnih dejavnikov (ki niso nujno povezani s priseljevanjem) naraščajo potrebe po zviševanju izdatkov za storitve in dajatve v okviru socialne države. Drugo dejstvo je, da v Sloveniji obstaja etnična/kulturna heterogenost, ki se bo zaradi potreb po priseljevanju (tudi zaradi staranja prebivalstva in pomanjkanja delovne

sile) v prihodnosti najverjetneje še povečevala. Za obstoj družbene stabilnosti, kohezije in solidarnosti je pomembno, da so priseljenci uspešno integrirani v širšo družbo. V teoriji uspešna integracija predpostavlja enake pravice in enakopravno vključenost vseh članov družbe v vse sfere družbenega življenja. To pomeni tudi vključenost priseljencev v sistem socialne varnosti in obstoj možnosti za svobodno ohranjanje kulture in etnične identitete priseljencev, ne da bi bili zaradi tega deležni diskriminacije in izključenosti iz večinske družbe. V praksi pa pogosto prihaja do odstopanj od teoretičnega ideala. Naraščanje potreb po izdatkih za socialno varnost lahko vodi v zaostrovanje pogojev za upravičenost do socialnih prejemkov in pri tem večinsko prebivalstvo priseljence pogosto obravnava kot skupino, ki je manj upravičena do socialnih prejemkov. Zaradi tega se lahko pojavijo težnje po izključevanju priseljencev iz sistema socialne varnosti oziroma omejevanju njihovih pravic na tem področju, kar lahko sproži verižno reakcijo tudi na drugih področjih. S tem omenjeni problem, ki prvenstveno izhaja s področja socialne varnosti, lahko postane večdimenzionalen problem s širšimi družbenimi posledicami (npr. na področju gospodarstva oz. zaposlovanja, družbene kohezije, migracijske politike).

V raziskavi si zastavljamo vprašanje, kakšen je v Sloveniji položaj priseljencev na področju socialne varnosti. To vprašanje želimo nasloviti z različnih vidikov: – z vidika zakonodaje in politik (formalnopravni položaj), – z vidika dejanskega položaja priseljencev na področju socialnih transferjev (število prejemnikov, vrste in višina socialnih transferjev), in – z vidika odnosa prebivalstva do vključevanja priseljencev v sistem socialne varnosti. Posebno pozornost bomo posvetili raziskovanju morebitnega obstoja rasizma/šovinizma/nacionalizma na tem področju (na ravni politik, institucij, odnosov, medijskega poročanja) in posledic, ki jih ti pojavi prinašajo z vidika integracije priseljencev ter ohranjanja družbene kohezije. Po drugi strani bomo proučevali politike multikulturalizma in integracijske politike v Sloveniji in odnos prebivalstva do teh politik ter povezavo oziroma usklajenost med politikami in mnenjem prebivalstva. Izhajajoč iz teorije in nekaterih preteklih raziskav, ki kažejo na potencial multikulturalizma v povezavi z integracijskimi politikami za zmanjševanje nenaklonjenosti večinske družbe do priseljencev in za spodbujanje (medkulturne, medetnične) družbene solidarnosti, želimo preveriti, kakšna je povezava med odnosom prebivalstva do politik multikulturalizma in integracijskih politik na eni strani ter vključevanja priseljencev v sistem socialne varnosti na drugi.

Glavni poudarek pri proučevanju odnosa prebivalstva do politik multikulturalizma, integracijskih politik in do vključevanja priseljencev v sistem socialne varnosti bo na identifikaciji dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje stališč/odnosa prebivalcev Slovenije. Poznavanje omenjenih dejavnikov bo nudilo podlago za naslavljanje in korigiranje elementov, preko katerih bi bilo možno usmerjati in (pre)oblikovati odnos prebivalstva ter tako prispevati

k ustvarjanju bolj podpornih okoliščin za uspešno integracijo priseljencev ter ohranjanje solidarne in kohezivne družbe.

Glavni cilji projekta so raziskati naslednja raziskovalna vprašanja:

(1) Kakšen je položaj priseljencev na področju socialne varnosti v Sloveniji z vidika zakonodaje in politik (formalnopravni status) ter v kolikšni meri so priseljenci prejemniki socialnih transferjev (število prejemnikov, vrste in zneski socialnih transferjev)?

- Kakšne pravice imajo priseljenci v Sloveniji na področju socialne varnosti in kako se je njihov dostop do teh pravic spreminjal v obdobju od vključitve Slovenije v EU do danes?
- Ali priseljenci v Sloveniji prejemajo več socialnih transferjev in višje zneske le teh kot prebivalci, rojeni v Sloveniji? Če da, kaj je temu vzrok?

(2) Katere politike multikulturalizma, namenjene priseljencem, obstajajo v Sloveniji? Na kakšen način so elementi multikulturalizma vključeni v posamezne področne politike/zakonodajo?

(3) Katere politike integracije, ki spodbujajo občutek pripadnosti, solidarnosti in skupnega državljanstva (*shared citizenship*), so uveljavljene v Sloveniji?

- Kako pravni in politični dokumenti s področja integracije obravnavajo vprašanja, povezana s pripadnostjo, solidarnostjo in skupnim državljanstvom?
- Ali obstajajo politike/ukrepi, ki spodbujajo medetnične stike in medsebojno sodelovanje med priseljenci in večinsko družbo?
- Ali integracijske politike in programi v Sloveniji ponujajo različne možnosti in priložnosti ter postavljajo različne zahteve različnim skupinam priseljencev? Če da, kakšne so posledice teh različnih obravnav?

(4) Kakšen odnos ima prebivalstvo Slovenije do politik multikulturalizma, integracijskih politik ter do vključevanja priseljencev v sistem socialne varnosti?

- Kakšno vlogo imajo v očeh slovenskega prebivalstva politike multikulturalizma in integracije pri spodbujanju uspešne integracije priseljencev ter ustvarjanju družbene kohezije in medetnične solidarnosti?
- Ali obstaja povezava (in kakšna) med odnosom prebivalcev Slovenije do integracijskih politik in politik multikulturalizma na eni strani ter odnosom do vključevanja priseljencev v sistem socialne varnosti na drugi strani?

(5) Kateri dejavniki oblikujejo javno mnenje o politikah integracije in multikulturalizma ter o vključevanju priseljencev v sistem socialne varnosti?

(6) Ali so v Sloveniji prisotni elementi rasizma/šovinizma/nacionalizma v odnosu do vključevanja priseljencev v sistem socialne varnosti? Če da, na katerih področjih (npr. v zakonodaji, politikah, odnosu prebivalstva, medijskem poročanju) in kako se to kaže?

Za proučevanje večdimenzionalne in kompleksne tematike projekta bomo uporabili kombinacijo različnih raziskovalnih metod in pristopov, od pregleda literature, namiznega raziskovanja do drugih kvalitativnih (analiza medijskega poročanja) in kvantitativnih metod (anketa, statistične analize), kar bo omogočilo celovitejše odgovore na raziskovalna vprašanja.

Organizacijska struktura projekta predvideva devet delovnih sklopov (DS), med katerimi je eden (DS1) posvečen upravljanju in koordinaciji projekta, eden (DS9) diseminaciji izsledkov in rezultatov projekta, sedem delovnih sklopov pa ima raziskovalno vsebino. DS2 zajema pregled obstoječe literature in raziskav s področij, ki jih bomo obravnavali v projektu (socialna država in položaj priseljencev v njej, politike multikulturalizma in integracije ter odnos prebivalstva do teh politik). Rezultati DS2 bodo služili kot podlaga za načrtovanje empirične raziskave (ankete na reprezentativnem vzorcu prebivalstva Slovenije) v okviru DS7. Poleg tega bodo rezultati dela v okviru DS2 predstavljali tudi podlago za analizo slovenske politike na področju socialne varnosti v okviru DS3, politik integracije v okviru DS4 in politik multikulturalizma v okviru DS5 ter za analizo medijskega poročanja v okviru DS8. DS6 pa bo posvečen analizi konkretnega položaja priseljencev na področju socialne varnosti v Sloveniji, kot se kaže skozi statistične podatke o socioekonomskem položaju posameznikov in koriščenju socialnih transferjev.